

ДЕМОКРАЦИЯ И ЧОВЕШКИ ПРАВА

ПОЛИТБАРОМЕТЪР

Година 23, брой 6
6 – 30 юни

Борис Попиванов

Тенденциите на политическата криза в България продължават въпреки формирането на редовен кабинет.

Управляващите опитват да се легитимират с конституционна реформа без ясно съдържание.

Кампанията за местните избори фактически стартира.

ДЕМОКРАЦИЯ И ЧОВЕШКИ ПРАВА

ПОЛИТБАРОМЕТЪР

Година 23, брой 6
6 – 30 юни

Съдържание

1.	ВЪНШНОПОЛИТИЧЕСКА ДИНАМИКА	2
2.	ИНСТИТУЦИИТЕ И ДНЕВНИЯТ РЕД НА ОБЩЕСТВОТО	4
3.	СЪСТОЯНИЕТО НА ПАРТИЙНАТА СИСТЕМА	7
4.	ОСНОВНИ ИЗВОДИ И ПРОГНОЗИ	10

1

ВЪНШНОПОЛИТИЧЕСКА ДИНАМИКА

Нов поглед към Украйна? Очакванията за нова българска позиция към войната в Украйна, по-безкомпромисна от предишната, бяха свързани основно с избора на ново българско правителство. Още на 6 юни, когато редовният кабинет с министър-председател Николай Денков встъпи в длъжност, прозвучаха ясни послания, че ангажиментът на страната с военната помощ за Киев ще бъде разширен. Първите стъпки на кабинета като цяло потвърждават тази линия поне в три посоки. От една страна, България изяви желание да се включи в европейската инициатива за предоставяне на 1 милион снаряди и боеприпаси на Украйна. По-рано участие в инициативата не се предвиждаше. А управляващите партии отхвърлиха предложението на досегашния служебен кабинет всяко ново решение за военна помощ в бъдеще да бъде одобрявано от парламента. Вместо това, правителството получава изцяло такъв прерогатив. Това е допълнително институционално улеснение на една по-активна политика на превъоръжаване на Украйна от българска страна. На следващо място, внушително мнозинство от политическите партии внася проект за декларация на Народното събрание в подкрепа на членството на Украйна в НАТО. Тук влизат както управляващите от ГЕРБ-СДС и „Продължаваме промяната – Демократична България“ (ПП-ДБ), така и опозиционните Движение за права и свободи (ДПС) и „Има такъв народ“ (ИТН). Декларацията е замислена като предварителен израз на българската позиция в навечерието на срещата на върха на НАТО във Вилнюс, а самата българска позиция не е просто формална поради съществуващите разделения в средите на НАТО по темата с украинското членство. И на трето място, по-решителният български ангажимент към Украйна започва да се представя не само като съюзническа и морална солидарност, но и като източник на финансови ползи. В свое изявление новият външен министър на България Мария Габриел подчерта, че активната подкрепа на София за Киев е условие за бъдещо участие във възстановяването на Украйна. Подобна перспектива се посреща с известни резерви в българските медии, които припомнят как през 2003 г. тогавашният външен министър Соломон Паси обещава

участие в следвоенната реконструкция на Ирак, но това остана без последици.

Новата позиция на България по отношение на Украйна очаквано подхранва напрежение между правителството и президента Румен Радев. Държавният глава отново изтъкна притесненията си от въвличане на страната в конфликта. Диалогът между Радев и кабинета постепенно прераства в спор за конституционната роля на президента, и по-конкретно, върху правомощията му във външната политика и върху смисъла на понятието „главнокомандващ“. Практически резултат от спора засега е решението на правителството да сложи край на традицията от последното десетилетие президентът да представлява България на срещите на върха на НАТО. На събитието във Вилнюс вместо Радев ще присъства министър-председателят Денков.

Шенген и еврозоната. Една от първите изяви след встъпване в длъжност на министър-председателя Денков и външния министър Габриел бе среща с посланиците на ЕС и САЩ. На нея те посочиха като свои основни външнополитически приоритети членството на България в Шенгенското пространство и в еврозоната.

Интерес представляваха успоредните усилия на президента Радев и на премиера Денков да убедят скептиците към шенгенската кандидатура на страната. Радев посети Австрия и обсъди въпроса с канцлера Карл Нехамер. Почти по същото време Денков участва на среща на Европейския съвет в Брюксел, където предложи на Германия, Нидерландия и Австрия да изпратят свои представители лично да се убедят как България охранява своите граници. Тази инициатива има съмнителна добавена стойност, защото е известно, че възраженията на Хага и Виена не са технически и логистични. Освен всичко друго, Денков бърза да се оправдае за евентуален неуспех с твърдението, че по вина на служебното правителство България не е подготвила необходимите закони по Плана за възстановяване и устойчивост, които са смятани за важни от Нидерландия и Австрия.

Проблемът с еврозоната се сблъсква с трудностите на България да покрие маастрихтските критерии в условията на криза и инфлация. Новият финансов министър Асен Василев, подкрепен от партиите на мнозинството, изтъква това като водеща причина да настоява за 3% таван на дефицита в проекта за държавен бюджет, независимо от социалната и икономическата цена на подобно решение. Нещо повече, в стремежа си да представи пътя като не-

обратим, Василев предлага паралелно въвеждане на еврото за разплащателна валута в България заедно с лева още преди влизането в еврозоната. Работодателите и банките алармираха, че това би било изключително трудно изпълнимо. От политическа гледна точка, идеята явно има за цел да постави пред свършен факт и партията „Възраждане“, която е внесла своята подписка за референдум против членството в еврозоната.

2

ИНСТИТУЦИИТЕ И ДНЕВНИЯТ РЕД НА ОБЩЕСТВОТО

Правителството и парламентарното мнозинство. Новият редовен кабинет е продукт на странна формула. Тя не е неизвестна по света, но е наситена с български парадокси. Правителственото мнозинство се състои от двете водещи сили, ГЕРБ-СДС и ПП-ДБ. В първите девет месеца кандидатът на ПП-ДБ Николай Денков е министър-председател, а кандидатът на ГЕРБ Мария Габриел вицепремиер и външен министър. После правителството подава оставка и се формира ново в същия състав, само че с Габриел като премиер и с Денков като неин заместник. След тези 18 месеца мнозинството се очаква да направи преглед на резултатите от ротацията и да прецени дали продължава подкрепата си за нея. Прави впечатление, че кабинетът в настоящия си вид е почти изцяло доминиран от ПП-ДБ. Освен Денков, в него има и друга изявена партийна фигура от ПП (финансовия министър Асен Василев), както и деец на Демократична България (правосъдния министър Атанас Славов). Повечето останали министри са експерти, но явно подбрани от среди, близки до тези на ПП-ДБ. Любопитното изключение е министърът на вътрешните работи Калин Стоянов, за когото се смята, че не е чужд на ГЕРБ, и това едва ли е случайно. Във всеки случай, асиметрията е очевидна и в полза на по-малкия партньор в управлението, ПП-ДБ. Оттам проблемът за отговорността на ГЕРБ-СДС за правителството става неизбежен и непреодолим.

Правителството е изградено без коалиционно споразумение. И двете формации настояват, че не се намират в коалиция, явно в опит да избегнат имиджовите негативи от съюзяване на толкова диаметрално противоположни опоненти. Изглежда сякаш ГЕРБ предлагат коалиционно споразумение, а ПП-ДБ не го желаят, но въпросът засега не е придвижен. Водени от същите имиджови съображения, двете управляващи формации всекидневно напомнят за „огромното недоверие“, което изпитват един към друг, и дори системно изразяват подозренията си, че могат да бъдат употребени един от друг. Езикът на управлението бе обогатен с нови термини. Кабинетът придоби популярност като „слобка“. Съпредседателят на ПП Кирил Петков предупреди, че не иска коалицията му да се окаже

в ролята на „наивни антилопи“. Лидерът на ГЕРБ Бойко Борисов контрира, че не приема партията му да служи за „жертвени агнета“. Политическата зоология бе допълнена и с ботаника: за Кирил Петков съществува риск кабинетът да бъде „смокинов лист“ на ГЕРБ. Съпредседателят на ДБ Христо Иванов предпочете по-мек израз: „параван“. Това е правителство, което още в първите си дни свободно разисква как ще падне от власт. Премиерът Денков двукратно намекна, че е готов да подаде оставка. ПП-ДБ излязоха със седем условия към ГЕРБ, които, ако не бъдат изпълнени, биха довели до оттегляне на подкрепата им за собствения им кабинет. Борисов на свой ред спомена като нещо самоподразбиращо се, че ротация няма да има – т.е. кабинетът няма да издържи повече от девет месеца. Накратко, дестабилизационният потенциал на кабинета е заложен в самия му фундамент.

По всичко личи, усилията за легитимиране на правителството почиват върху обещанието за конституционна реформа. Поне в изявленията на ПП-ДБ промените в Конституцията са разказани като тройна необходимост – да има парламент и правителство, да се води диалог с всички партии, и да се гледа към по-голяма кауза от отношенията между управляващите партньори. Създадената за целта комисия по конституционните въпроси обаче върти на празни обороти. Управляващите не само оспорват членове на комисията (в частност, Делян Пеевски от ДПС), но и така и не внасят конституционен проект, в името на който търсят широко мнозинство. Необичайно е решението комисията да бъде „рестартирана“, като в нея влязат само „експерти“, а не „политически фигури“. Конституцията все пак е най-висшият възможен израз на политическа воля. Ето защо е крайно неубедително твърдението, че в разработването и приемането на конституционни промени не бива да участват политици. Нещо повече, дискусиата за реформата извади на показ конкретни идеи като отмяна на институцията главен прокурор и дори отмяна на служебните правителства. Категоричните оценки на юристи, че това са промени от компетенцията само на Велико Народно събрание, засилва усещането

нето за хаос и импровизации по отношение на основния закон.

Мнозинството официално приема за свои приоритети съдебната реформа и бюджета за 2023 г. Вече стана ясно, че първият от тях и досега няма ясни очертания. Ситуацията с бюджета обаче също е сложна. Първоначално бе обявен ангажиментът бюджет да бъде внесен почти незабавно след встъпването на кабинета в длъжност. После това бе отложено за края на юли. Финансовият министър Василев все пак сподели ключовите параметри на своя проект – 3% дефицит, 1,8% ръст на БВП, 7,8% инфлация. Веднага последваха критики за реалистичността на заложените приходи. По-конкретно, медии, партии и експерти обвиниха Василев, че се опитва изкуствено да завиши приходите чрез счетоводни манипулации с дивидентите на държавните дружества и с отчитане на средства по Плана за възстановяване и устойчивост, за които няма гаранции, че ще бъдат получени. „Възраждане“, БСП и ИТН отхвърлиха бюджета като, съответно, „розов“ (т.е. неизпълнимо оптимистичен), „антисоциален“ (т.е. замразяващ доходите) и „хартиен“ (т.е. предлагащ решения само на хартия). ГЕРБ се въздържаха от предварителни оценки и призоваха Василев лично да им представи проекта. При липсата на единно мнозинство могат да се очакват най-разнообразни искания за бюджетни корекции.

Напрежението и скандалите съпътстват работата на мнозинството от първия му ден. Фокус на противоречията са преди всичко кадровите въпроси. Липсата на съгласие между ГЕРБ-СДС и ПП-ДБ води до странната ситуация три месеца след парламентарните избори повечето комисии в Народното събрание все още да нямат постоянни председатели. От ГЕРБ-СДС непрекъснато обвиняват ПП-ДБ в намерение „поголовно“ и „навсякъде“ да назначават свои хора. Такъв открит сблъсък се получи по темата за шефовете на т.нар. регулатори – Българската народна банка, Сметната палата, Националната здравно-осигурителна каса. Устойчиви решения не са намерени, а в отговор на критиките на ГЕРБ от ПП-ДБ издигат контраобвинението, че ГЕРБ нарушава правителствената договорка и търси „скрити“ и „плаващи“ мнозинства с ДПС и „Възраждане“. Могат да бъдат дадени и няколко допълнителни по-ярки примери. Първата работа на финансовия министър Василев бе да назначи за ръководител на Националната агенция за приходите близкия до себе си Румен Спецов, който управляваше тази агенция и в предишния мандат на Василев и бе отнесъл твърде много критики за работата си. Назначението на Спецов все пак се случи, но предложението на Василев да изпрати в Борда на директорите на Европейската инвестиционна банка Виолета Лорер, съпруга на депутата от ПП-ДБ и бивш министър Даниел Лорер, без оттеглено след скандал, и то

не без участието на ГЕРБ. Нетрадиционен казус се създаде и около българската номинация за еврокомисар след оставката на Мария Габриел. Сигналите от Брюксел сочеха предпочитание към жена, и то без да се нарушава междупартийния баланс в Комисията, което изисква кандидатът да принадлежи на семейството на Европейската народна партия. От управляващото мнозинство към това семейство принадлежи единствено ГЕРБ-СДС. Независимо от това, от ПП-ДБ избързаха да издигнат кандидатурата на споменатия току-що Даниел Лорер. После се разбра, че ГЕРБ също имат своя номинация, Илиана Иванова, която е бивш евродепутат и член на Европейската сметна палата. За да избегне конфронтацията, правителството внесе и двете кандидатури. Това постави България в неудобното положение не тя като държава, а Европейската комисия да определи окончателното българско предложение. Както можеше и да се очаква, от Брюксел се произнесоха в полза на Иванова, на която тепърва предстоят изслушвания в Европейския парламент.

Темата за първите стъпки на правителството и мнозинството няма да е разгледана изчерпателно, ако не стигнем и до „образа на врага“. И тук съществува определено двусмислие. Кабинетът пое властта с явното намерение да се дистанцира открито от президента Радев и да представи себе си като негова алтернатива. В тази посока дойдоха обвиненията към Радев, че е саботирал правителството, като е внушил на заместник-министрите в служебния кабинет и на областните управители да подадат оставките си. За саботаж едва ли може да се говори, защото тези позиции са политически, а не административни, и се овакантяват след края на всеки кабинет. Нищо не би попречило на министър-председателя да преназначи онези заместник-министри и областни управители, които биха били съгласни да останат. Но посланието, че без „кадри на Радев“ има дестабилизация на държавата, не кореспондира с основното послание за алтернатива на служебния кабинет. Успоредно с това, бяха дадени заявки за „ревизия“ на дейността на служебните кабинети. Това е процес, който изисква известно време, но поне на този етап не провокира драматични разкрития. Кабинетът на третата си седмица се преориентира към друг „образ на врага“ в лицето на партията „Възраждане“. Едно скандално и недопустимо изявление на лидера на партията Костадин Костадинов даде повод за специална пресконференция на премиера Денков, на който той в присъствието на министрите на вътрешните работи и правосъдието практически директно обвини „Възраждане“ в неофашизъм. Стартирана е и проверка на прокуратурата. Деликатният момент се състои в това, че обвинението в неофашизъм, изречено от толкова висока трибуна, е безпрецедентно и би имало смисъл само ако бъде последвано от конкретни институционални действия.

Президентът. Държавният глава няма нужда да афишира своето критично или направо опозиционно отношение към новото правителство. Медийните и общественото мнение по дефиниция го възприемат като основен опонент на мнозинството дори само по силата на изявлението му преди формирането на кабинета, че мандатът на Денков е „дискредитиран“. Вероятно това е и причината, поради която Румен Радев ограничи своите изявления по темата. Тези изявления биха могли да бъдат и в негова вреда, защото насърчават консолидация на силно фрагментираното мнозинство на антипрезидентска основа.

Въпросът за политическото поведение на Радев остава открит. Явно е намерението на управляващите, но особено на ПП-ДБ, да ограничат доколкото могат действията му. Решението да не го допуснат до срещата във Вилнюс се вписва в амбицията да демонстрират международната му изолация, но също и да сложат прегради пред влиянието му във външната политика и политиката на сигурност. В свое интервю за брюкселското издание „Политико“ Кирил Петков от ПП-ДБ потвърди плана за реформа на службите за сигурност, която би ги извела от контрола на президента, и то в името на съдържане на руското влияние в България. Появиха се слухове, че в новия бюджет трансферите към президентската институция ще бъдат драстично съкратени, така че да направят финансово почти невъзможни инициативите и пътуванията на държавния глава. На този фон Радев е обект на постоянни критики в две посоки – традиционната, че обслужва руските интереси в България, и нововъзникналата, че партнира с досегашния главен прокурор Иван Гешев.

Правомощията на президента действително са ограничени, независимо от всички предупреждения за въображаема „президентска република“. Тези правомощия неизбежно поставят Радев в по-неблагоприятното положение в напрежение с изпълнителната власт. Ето защо е любопитен сюжетът с хипотезата за бъдеща „мрежа от кметове“, която, според слуховете, Радев опитва да организира като основа за своя партия. На този етап не може да се потвърди близостта на евентуални кандидати за кметове с Радев. Но не бива да се изключва част от претендентите за местната власт да гледат към президента за подкрепа в конкуренцията си с представителите на действащите партии.

Прокуратурата. За първи път в демократичната история на страната главен прокурор бе отстранен по време на мандата си. Очакванията на някои коментатори за дълга битка с непредизвестен финал между досегашния титуляр на поста Иван Гешев и парламентарните партии не се сбъднаха. Гешев за-

губи вота във Висшия съдебен съвет (ВСС) и напусна съдебната власт. Не се реализираха и заканите му за драматични разкрития, които звучаха почти всеки ден в последните няколко седмици, първо в България, а после дори и в сградата на Европейския парламент. ВСС освободи Гешев заради „дискредитиране на съдебната власт“. Поводът е квалификацията „политически боклук“, употребена от Гешев по адрес на народните представители. ВСС оттегли другото обвинение – че Гешев е манипулирал разследването за предполагаемия атентат срещу себе си – за да облекчи процедурата. Всъщност, волно или неволно, това дава политически шанс на Гешев, който вече ще може да твърди, че е отстранен не заради закононарушения, а защото е „казал истината“ за политиките. Многобройни са предположенията, че бившият главен прокурор ще учреди своя политическа партия. Самият той доста очевидно го намекна в последното си публично изявление. Логичен е и политическият профил на такава партия, ако бъде направена – консервативен, умерено националистически, яростно антиелитарен. Друг е въпросът за потенциалът на партията, който поне засега не изглежда прекалено голям.

ВСС много бързо избра и изпълняващ длъжността главен прокурор. Това е досегашният заместник на Гешев Борислав Сарафов, който пръв в прокуратурата се обърна срещу началника си след опита за атентат. Стартирана е и процедура за избор на титуляр на поста, която би следвало да приключи през есента. Действията на ВСС обаче срещнаха несъгласието на основни парламентарни сили, сред които най-вече ПП-ДБ. ПП-ДБ са инициатори на декларацията на Народното събрание, в която заедно с ГЕРБ-СДС и ДПС призовават да се спре процедурата за нов избор на главен прокурор. ПП-ДБ поискаха от Сарафов да подаде оставката си, а министърът на правосъдието Атанас Славов, също от ПП-ДБ, оспори избора му за изпълняващ длъжността главен прокурор пред съда. Публично оповестените мотиви за атаката срещу прокуратурата могат да се сведат до два: първо, тезата, че ВСС е с изтекъл мандат и няма легитимността да избере нов главен прокурор; и второ, обвинението, че Сарафов е „новият Гешев“ и всъщност запазва статуквото в държавното обвинение. Споменатите политически партии подчертават, че нов главен прокурор следва да бъде избран или след промени в Конституцията, или след избор на нов състав на Висшия съдебен съвет. И двата варианта обаче по-скоро обещава на Сарафов дълго пребиваване начело на прокуратурата. Едни конституционни промени едва ли ще се случат в следващите няколко месеца, а фрагментацията в Народното събрание вероятно доста ще затрудни излъчването на членове на ВСС от парламентарната квота.

3

СЪСТОЯНИЕТО НА ПАРТИЙНАТА СИСТЕМА

ГЕРБ-СДС. Партията на Бойко Борисов стана част от правителственото мнозинство в специфичната роля на „управляваща опозиция“. Безспорен факт е, че Борисов положи всички усилия да се стигне до такава конфигурация, включително с цената на отстъпки пред ПП-ДБ, които много от неговите привърженици окачествиха като прекомерни. Именно тази отстъпчивост сега става част от очевидната стратегия на Борисов за възвръщане на позициите чрез отслабване и дискредитиране на партньора ПП-ДБ. От ГЕРБ непрекъснато подчертават, че практически не участват в правителството, освен с министърския пост на Мария Габриел, и се оплакват от кадровите амбиции на ПП-ДБ. Тече непрекъсната кампания срещу коалиционния партньор под мотото „Те имат само 63 депутати, а искат всичко“. Така се създава погрешното впечатление, че ГЕРБ нямат никакво влияние върху политиките на кабинета, макар че то в много случаи проличава на нивото на „втория ешелон на властта“. Борбата за постоянните комисии в Народното събрание и за регулаторите едва сега започва да се разгръща, като имиджовата сметка за скандалите и напреженията като че ли отива при ПП-ДБ. Борисов съзнателно допусна близкия до него депутат и бивш министър Делян Добрев да гласува „против“ избора на правителство, като с това му отвори пространство за всекидневни критики и разобличения на действията на ПП-ДБ. В същото време, ГЕРБ ефективно усвоява технологията на „плаващите мнозинства“, като по редица теми гласува заедно с ДПС и „Възраждане“ и против ПП-ДБ. Налице са всички предпоставки за бягство от политическа отговорност в комбинация с фактическо консумиране на власт.

Съществуваше мнение, че Борисов ще бъде безгласна буква в мнозинството поради страх от прокуратурата. То обаче бързо беше опровергано. Не само главният прокурор Иван Гешев, основен инициатор на атаката срещу Борисов, бе отстранен, но и имунитетът на самия Борисов като народен представител се оказа надеждно защитен. Сериозният опит на ГЕРБ в парламентарната игра позволява на съуправляващите с лекота да надиграват ПП-ДБ. Независимо от всичко, принципният въпрос

за ГЕРБ да управлява реално като водеща сила все още не е решен. Той има и съвсем конкретно измерение поради настроеността на партийната клиентела, която се притеснява не само за ролята си в националната власт, но и за присъствието си в местната власт в светлината на приближаващите избори. Така стигаме до дилемата пред Борисов: да се ориентира към окончателно дискредитиране на собственото му правителство, респективно за свалянето му, или да поощри атмосферата на скандали до постепенната ерозия на управленския партньор. При всяко положение може да се твърди, че ГЕРБ е в силната позиция, а ПП-ДБ наистина изглежда в изолация и в низходяща тенденция.

„Продължаваме промяната – Демократична България“ (ПП-ДБ). Влизането на ПП-ДБ в общо правителствено мнозинство с ГЕРБ неизбежно се почувства като удар върху легитимността на коалицията, конструирала всичките си послания върху отрицанието на ГЕРБ. Социологическите проучвания очаквано регистрират спад в електоралната подкрепа за ПП-ДБ. Спадът не е голям, но може да е предвестник на бъдещи разпадни процеси. Съвсем не е случайно, че ДБ първоначално отказваха всякакво персонално участие в кабинета, а после, поради тактически съображения, свързани с приоритетното значение на съдебната реформа, взеха за себе си само Министерството на правосъдието. Като че ли коалицията има две лица: ПП, пряко и амбициозно ангажирани с управлението, и ДБ, посветени на „големите“ конституционни проблеми. Вътрешните противоречия в ПП също не са за подценяване. За втори път след времето на кабинета „Кирил Петков“ се налага впечатлението за обособен кръг около Асен Василев и Даниел Лорер, който се стреми да монополизира икономическата и кадровата политика, и за активната роля на Лена Бориславова, която без публично институционално качество говори и преговаря от името на правителството и практикува поведението на „премиер в сянка“.

ПП-ДБ издигат за своя кауза съдебната реформа, но така и не успяват да постигнат хегемония в публичния дискурс по темата. Неясните им идеи

за Конституцията ги оставят в сянката на далеч по-категоричното ДПС. А практиката по повечето теми да прибегват до ултиматуми издава по-скоро политическа безпомощност, отколкото властово самочувствие. Можем да преценим сами – за три седмици се натрупаха призив към депутата от ДПС Делян Пеевски да напусне конституционната комисия, призив към ГЕРБ да изпълнят седем условия за запазване на кабинета, призив към изпълняващия длъжността главен прокурор Борислав Сарафов да подаде оставка. Резултатите не са обнадеждаващи. Съзнанието, че електоралната подкрепа върви надолу, лишава от достоверност заплахите, че могат да се откажат от кабинета.

Предстоящите местни избори са друг казус, който изправя пред изпитание коалицията. Доскоро изглеждаше, че умората и разочарованието от ГЕРБ правят почти неминуеми изборни успехи на ПП-ДБ във водещи градове, включително в столицата. Тази увереност е поразклатена. Посланието на ПП-ДБ, че искат да приключат с „модела ГЕРБ“ в общините, не звучи убедително от позицията на управленски партньор на ГЕРБ. За да изместят фокуса от днешните трудности към утрешните шансове, ПП-ДБ фактически стартираха кампанията за местните избори, като официално издигнаха кандидат за кмет на София в лицето на бизнесмена Васил Терзиев. Положителният сигнал от номинацията е, че всички други претенденти, и най-вече лидера на „Спаси София“ Борис Бонев, се съгласиха да застанат зад Терзиев. Негативните знаци са поне три. Първо, елитарната насоченост на Терзиев, който говори от името и в името на „успелите“ хора. Вярно е, че немалка част от електората на ПП-ДБ има подобно самосъзнание, но това би могло да затвори пътищата към така необходимите електорални периферии. Второ, родословието на Терзиев, където фигурират влиятелни фигури от комунистическата Държавна сигурност и така подкопават лустрационния патос на коалицията. Разбира се, никой не носи отговорност за роднините си, но в случая става дума по-скоро за политическото лицемерие на ДБ, които само преди шест месеца отказваха подкрепа за номинирания от ГЕРБ за министър-председател Николай Габровски именно заради „червеното“ му родословие. И трето, решението да издигнат за втори мандат кмет на столичния район „Изгрев“ досегашния член на БСП Делян Георгиев. Вероятно продиктувано от стремеж за „намигване вляво“, този ход породил голямо недоволство в средите на коалицията. Нетолкова отдавна, те бяха принудени да приемат за свой представител депутата от БСП Явор Божанков на основание на антируските му изказвания. Сега са принудени да приемат за свой представител кмет от БСП, популярен с проруските си изказвания и срещите си с руската посланичка Елеонора Митрофанова. Сложната картина на компромисите в софийската кампания е симптом за бъдещи проблеми.

Не бива да се изключва анализът на взаимно усиливащите се отрицателни тенденции да подтикне ПП-ДБ към по-радикални действия за овладяване на силовите ресурси на властта. В медиите започнаха да припомнят изказването на Асен Василев от изтеклия запис от заседание на ръководството на ПП, че трябва в рамките на кратко време да се поеме контрол върху МВР и службите за сигурност, така че да се улеснят шансовете за изборни успехи. Още е трудно да се прогнозира в каква посока ПП-ДБ ще търсят изход от все по-назряващата политическа безизходица.

„Възраждане“. Радикализацията на партията през последните седмици е тревожна. Реториката на „Възраждане“ безрезервно прокарва разделението народ (представляван единствено от тях и от никого друго!) – американско посолство (контролиращо всички останали партии, медиите и гражданското общество, без изключение). Ескалират призивите за насилие, обвързани с прозрачни намеци за унищожение и концлагери за опонентите. Реториката в някои случаи почти се приближи до практиката – както например в опитите на привърженици на „Възраждане“ да спрат с физическа сила прожекциите в София и Варна на филм, определян от тях като педофилски. Емблематичен се оказа изразът на лидера Костадинов „уродлива измет“, провокирал огромно възмущение. Този израз има и геополитически контекст, защото е употребен по адрес на онези, които се радват на един неуспешен метеж срещу руския президент Владимир Путин. Ясното разположение по оста Русия-САЩ оформя сблъсъка на „Възраждане“ най-вече с т.нар. „демократична общност“ на ПП-ДБ. Но освен геополитически, сблъсъкът съвсем съзнателно се оказва и географски – „Възраждане“ е първата партия от десетилетия насам, която оспорва монопола на „градската десница“ върху протестите и шествията в центъра на София. Логична последица от всичко е все по-разрастващата се медийна дискуссия за необходимостта от забрана на „Възраждане“ като „фашистка партия“.

Явно е, че „Възраждане“ много разчита на своя референдум против еврото, за който всички партии предпочитат да мълчат, да заобикалят, а в някои случаи да опитват и институционално да отложат. Радикализацията е инструмент, с който „Възраждане“ искат да принудят другите да се съобразят с тяхното присъствие.

Движение за права и свободи (ДПС). Партията не постигна заявената си още преди изборите и повторена след изборите цел – официално участие във властта – но изглежда решена да завоюва необходимото влияние по пътя на конституционната реформа. ДПС умело използва дълголетния си негативен имидж в българско-

то общество в своя полза. На гласуването на кабинета Денков двама видни представители на ДПС – лидерът Мустафа Карадайъ и бизнесменът Делян Пеевски – подкрепиха правителството. Дори само това беше достатъчно, за да се насади внушението, че има някаква договорка с ДПС. По-нататък разговорите на ПП-ДБ за промени в Конституцията имаха този ефект, че показаха незаменимостта на ДПС. Най-голямата амбиция на ДБ, да легитимират кабинета чрез конституционната кауза, бе чисто и просто приватизирана от ДПС, които, за разлика от ДБ и от коалицията им, имат готов проект за конституционни промени, а също и демонстрират, че без Делян Пеевски нищо не би могло да се случи. На съпредседателя на ДБ Христо Иванов подобна ситуация му се случва за втори път след 2015 г., когато отново повдигна въпроса за промени в Конституцията, отново ДПС и Пеевски подеха темата, и накрая наложиха резултат, който доведе до оставката на Иванов като министър на правосъдието.

Българска социалистическа партия (БСП). Партията развива поведението си по линия на традиционната вече за нея яростна критичност във всички посоки. Любопитни са все пак акцентите. Най-убедителна е критиката срещу често безпомощното и лицемерно функциониране на правителството. БСП основателно констатира „края на промяната“, настъпил с коалирането между ГЕРБ и ПП-ДБ, но също и отбеляза съществуването на две правителства – официалното, на Денков, и скритото, на ГЕРБ, ДПС и „Възраждане“. Не е изненада критиката срещу президента Радев и доскорощния служебен кабинет. Партията на Корнелия Нинова използва всеки повод, а често го прави и без повод, за да обвинява служебния кабинет в корупция, в съмнителни действия, във финансов хаос, и дори стига дотам да заклеймява обществени регулатори, че не включвали отрицателни оценки за служебния кабинет в докладите си. Никоя друга политическа сила не е така обсебена от недоволството си спрямо държавния глава и неговия бивш Министерски съвет. Но на трето място, внезапно започва да личи остра критичност спрямо партията „Възраждане“. Съвсем доскоро Нинова призоваваше социалистите да участват в подписката за референдум на „Възраждане“, а по-отдавна правеше общи митинги с Костадин Костадинов. Изведнъж председателката на БСП обвини „Възраждане“ в „крайни, екстремистки и донякъде фашистки прояви“ и започна да вещае бърза загуба на обществено доверие във „Възраждане“ поради предполагаемата им колаборация с ГЕРБ.

БСП понастоящем се оказва и партията с най-положително отношение към бившия главен прокурор Иван Гешев. В миналите месеци БСП единствена отказа да гласува механизма за разследване на главния прокурор, а също и отказа преговори за правителство с ГЕРБ часове след като Гешев публично се обяви против Бойко Борисов. От ГЕРБ иронично определиха Нинова за „асистентка на Гешев“. Ако оставим настрана политическата реторика, основните тези на Нинова и нейния партиен антураж по темата могат да се обобщят така: Гешев е трябвало по-рано да започне да разследва Борисов; механизмът за разследване на главния прокурор, внесен от министъра на правосъдието Крум Зарков, е „препрал мафията“; Гешев е незаконно свален; свалянето на Гешев е дало нов политически шанс за Бойко Борисов; властта не бива да си позволява да отстранява главни прокурори; операция „Чисти ръце“ ще има „със или без Гешев“. Както се вижда, Нинова дори индиректно съветва Гешев какво е трябвало да прави. В конфликта между Гешев и Борисов тя заема ясна страна, като при това – странно за един юрист – настоява Борисов „да докаже своята невинност“. Внимание заслужава детайлът с операцията „Чисти ръце“, който често се появява в посланията на БСП. Не е изключено той да загатва бъдещи намерения на екипа на Нинова за активна намеса в полето на борбата с несправедливостта и корупцията, в същия дух и със същите тези, които характеризират изявленията на Гешев след отстраняването му от длъжност.

През юли свършва тримесечният срок на подписката за референдум на БСП против т.нар. джендър-обучение в училищата. Не е ясно дали необходимите по закон подписи ще бъдат събрани. Негативна индикация е постепенното отпадане на темата от дневния ред на партията. Явна е обаче амбицията за конкуриране с „Възраждане“ на терена на национализма и консерватизма. Само това обяснява кампанията срещу партията на Костадинов. БСП не изглежда и в добра кондиция за местните избори, защото фактите показват дистанциране и дори сваляне на доверието от немалка част от досегашните кметове-социалисти. Пътят напред с настоящото ръководство продължава да бъде път надолу.

„Има такъв народ“ (ИТН). Партията на Слави Трифонов на този етап поддържа класическото поведение на политически брокер. След като не успя да влезе в правителството, ИТН определи себе си като опозиция, черпи обществени дивиденди от критичните си коментари към действията на мнозинството, но заедно с това е готова да се включи в разнообразни „плаващи мнозинства“ съобразно с интереса си.

4

ОСНОВНИ ИЗВОДИ И ПРОГНОЗИ

Новото редовно правителство в България създаде очаквания за ревизия на външната политика в посока на по-активна подкрепа за Украйна. До известна степен тези очаквания се потвърждават. Официалните послания са по-категорични, отколкото в предишната една година. Реалните резултати обаче не бива да се надценяват. Първо, оказва се, че България досега е помагала немалко на Украйна, и второ, излиза, че няма ресурса и капацитета да помогне много повече. Висящо засега остава отношението на София към Скопие. Правителството избягва все още да поеме по-сериозен ангажимент, вероятно защото смята, че установените от президента Радев и неговите служебни кабинети стандарти се ползват с обществено одобрение и промяната им би донесла имиджови щети. Възможно е също така отношението на управляващите към Северна Македония да се намира в зависимост от отношението им към службите за сигурност, които неотдавна изнесоха данни за незаконно предаване на класифицирана информация към Скопие.

Изборът на кабинета Денков не сложи край на политическата нестабилност. Напротив, тя продължава не само под формата на всекидневни скандали и противоречия между партньорите във властта, но и във вид на широко разпространени хипотези за близка оставка на кабинета. На този етап изглежда малко вероятно ГЕРБ-СДС или ПП-ДБ да преценят, че е в техен интерес да съборят правителството. Социологическите проучвания след формирането на новата изпълнителна власт не пораждаат стимули за търсене на ново мнозинство или нови избори. Взаимното изнудване и дискредитиране вероятно ще се запазят като трайна характеристика на това партньорство, при видимо надмощие на партията на Бойко Борисов в съответните практики. Местните избори през октомври ще създадат политическа картина, която вече би могла да мотивира преоценки. Предвидената за март 2024 г. ротация, както бе отбелязано в предишното издание на „Политбарометър“ би могла да се окаже подходящ повод за предсрочни избори едновременно с европейския вот през май. За всичко това обаче преди ноември т.г. е рано да се говори.

Съдебната реформа е друг политически препъни-камък, натоварен с много неизвестни, дори само защото съдържанието на понятието не е уточнено. От висша легитимация на настоящото мнозинство тази реформа може да се превърне в триумф на т.нар. статукво. Усилията на служебния кабинет и в частност на министъра на правосъдието Крум Зарков, доведоха до ясна дилема за ситуацията в съдебната система – първа стъпка към промяна за гаранция на правовата държава, или риск от персонално пренареждане в угода на едни и същи елити. С необосновано високите си амбиции за пренареждане на конституционния модел на разделение на властите, обаче, управляващите, и особено тези от ПП-ДБ, рискуват да провалят първия вариант и да отворят вратата за втория.

Проектът за бюджет разбираемо ще се превърне в тема за парламентарен сблъсък. Съществува опасност на второ четене да се получи същинско море от „плаващи мнозинства“, които биха пренаредили до неузнаваемост първоначалните параметри на проекта. Но по-голямата опасност се крие в самата философия на бюджета, която действително е много про-бизнес ориентирана и фактически замразява социалния сектор. Като че ли политическите сили игнорират влошаващата се социална обстановка в страната. Наводненията през юни демонстрираха безпомощността на редица социални системи. 1 юли отбелязва вдигане на цените на електро- и топлоенергия в цялата страна, заедно с тол-такси и редица други услуги. Постепенно отпадат временни данъчни и други отстъпки, въведени с оглед на пандемията от Ковид-19 и инфлационната криза. В България все по-отчетливо се наблюдава дясно управление с широко дясно мнозинство. Неговата алтернатива в лицето на Социалистическата партия е видимо безпомощна да спре или поне ограничи тази тенденция. Липсата на доверие в БСП под ръководството на Корнелия Нинова е шанс за едрия бизнес и дългосрочен проблем за по-уязвимите и бедни слоеве от българското общество.

Вместо лява алтернатива, като че ли се очертава крайнодясна алтернатива. Радикализацията на „Въз-

раждане“, макар и вероятно да преследва конюнктурни тактически цели, създава фалшиво усещане за отдушник на социалното напрежение. Благодарение на „Възраждане“ през следващите седмици и месеци може да се прогнозира, че социалното напрежение

ще расте. Референдумът за еврото и дискусията за забрана на партията ще мобилизират дневния ред. Именно понеже е слабо, правителството ще си търси врагове, за да се консолидира, а тези врагове охотно ще експлоатират дадената им възможност.

ЗА АВТОРА

Д-р **Борис Попиванов** е доцент по политология в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Изследванията му са концентрирани в областта на политическите идеологии, теорията и историята на лявото, както и българския преход.

ИЗДАТЕЛ

Фондация Фридрих Еберт | Бюро България
Ул. Княз Борис I 97 | 1000 София | България

Отговорен редактор:
Жак Папаро | Директор, ФФЕ, Бюро България
тел.: +359 2 980 8747 | факс: +359 2 980 2438
bulgaria.fes.de

Контакт:
office@fes.bg

Използването с търговска цел на всички, издадени от Фондация Фридрих Еберт (ФФЕ) публикации, не е позволено без писменото съгласие на ФФЕ.

ЗА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Фондация Фридрих Еберт България издава „ПОЛИТ-БАРОМЕТЪР“ от 2000 година насам, анализирайки актуалните и дългосрочни политически процеси и идентифицирайки тенденциите в българската политика със специален фокус върху политически партии като главни актьори на демокрацията.

В ситуация, в която качеството и безпристрастността на българските медии са под въпрос, имаме за цел да предоставим на българските и чуждестранните читатели научна основа за по-нататъшна политическа дискусия.

bulgaria.fes.de

ПОЛИТБАРОМЕТЪР

Година 23, брой 6
6 – 30 юни

Тенденциите на политическата криза в България продължават въпреки формирането на редовен кабинет.

Управляващите опитват да се легитимират с конституционна реформа без ясно съдържание.

Кампанията за местните избори фактически стартира.

Повече информация по темата ще намерите тук:
bulgaria.fes.de